

PASAULIO EKONOMIKOS IR TURIZMO TENDENCIJOS COVID-19 VIRUSO PANDEMIJOS METU

Andrius Švarplys

Kauno kolegija

Anotacija. 2020 m. pradžioje COVID-19 virusui sukėlus pandemiją, jos sukeltus ekonominius nuostolius netruko pajusti visos šalys. Tampa aktualu įvertinti globalios ekonominės krizės mastą. Straipsnyje naudojami, lyginami ir analizuojami naujausi Pasaulio banko, Tarptautinio valiutos fondo, Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos, Pasaulio turizmo organizacijos, Europos Komisijos ir kt. institucijų duomenys bei ekspertinė analizė, siekiant nustatyti pasaulio ekonomikos bei turizmo tendencijas pandemijos metu. Atskiras dėmesys skiriamas pasaulinėms turizmo tendencijoms, kadangi pandemija privertė valstybes uždaryti sienas ir / arba taikyti kitus judėjimo apribojimus, kas nulėmė tai, jog turizmas tapo labiausiai nukentėjusiu ekonomikos sektoriumi krizės metu. COVID-19 pandemijos sukelta globali ekonominė krizė įvardijama kaip unikali dėl nuosmukio staigumo, „statumo“ ir gylio. Išsivysčiusių šalių ekonomika patiria didesnių ekonominių nuostolių nei likęs pasaulis, tačiau ir jų atsigavimas / augimas prognozuojamas spartesnis. Lietuvos ekonomika nuo pandemijos nukentėjo viena mažiausiai iš Europos Sąjungos šalių. Manoma, kad turizmo ekonomika pasauliniu mastu 2020 m. susitrauks 60 % ir tai 6–7 kartus didesnis nuosmukis nei bendro ekonomikos rodiklio BVP. Šalys, kuriose turizmo sektorius turi didžiausią ekonominę įtaką pagal šalies BVP (8–14 %) ir dirbančiųjų skaičių (7–10 %), patenka tarp didžiausių bendrus ekonominius nuostolius patyrusių šalių (13–20 %) skaičių. Tai Ispanija, Jungtinė Karalystė, Kroatija, Italija, Graikija, Portugalija, Prancūzija, Vokietija. Lietuvoje turizmo sektorius turi ženkliai menkesnę ekonominę įtaką (produkcijos vertė nuo BVP 3 %, darbuotojų skaičius – 4,8%) ir tai sutampa su mažesniais bendrais ekonominiais nuostoliais (1,5–5,5 %). Susidūrusios su didžiuoju ir staigiu ekonomikos susitraukimu, Europos Sąjungos šalys skubiai ėmėsi ekonomikos gaivinimo. Fiskalinės drausmės saugikliai (3 % biudžeto deficito nuo BVP bei 60 % valstybės skolos nuo BVP) buvo suspenduoti, tačiau gelbėjimo planai turės įtakos valstybių biudžeto tvarumui. Lietuvos ekonominės pagalbos planas (5 milijardai eurų, apie 10 % nuo BVP), valstybės skolos (41,4 % nuo BVP pandemijos metu ir 50,2 % 2021 m.), biudžeto deficito (7,0 % pandemijos metu ir 5,5 % 2021 m.) rodikliai išlieka vieni mažiausių ES.

Reikšminiai žodžiai: COVID-19 pandemija, globali ekonomikos krizė, turizmo ekonomika, Lietuvos ekonomikos krizė.

Įvadas

COVID-19 virusas atsirado 2019 m. gruodžio mėnesį Kinijoje, 2020 m. sausio–vasario mėnesiais pradėjo plisti po visą pasaulį, kovo 11 d. Pasaulio sveikatos organizacija paskelbė pandemiją, po dviejų dienų pandemijos centru tapo Europa. Pandemija sukėlė globalinę ekonominę krizę. Ekonominių nuostolių mastai yra beprecedenčiai. Pasaulis dar nebuvo matęs tokio valstybių „užsidarymo“ pastaraisiais dešimtmečiais nuo Antrojo pasaulinio karo laikų. Pasaulio Banko nuomone, pasaulio ekonomikos laukia tris kartus gilesnė recesija nei 2009 m. ekonominė krizė (World Bank).

Pasaulyje paplitęs COVID-19 virusas itin stipriai smogė turizmo sektoriui, palietė milijonus darbo vietų ir atnešė milžiniškus ekonominius nuostolius. Virusui plintant nuo tiesioginio žmonių kontakto valstybės buvo priverstos uždaryti sienas, kas automatiškai reiškė išvykstamojo ir atvykstamojo turizmo pabaigą (tiesa, tai atvėrė galimybes vietinio turizmo ūgtelėjimui, bet tai negalėjo būti lygiavertis kompensavimas). Turizmo sektorius įvardijamas kaip labiausiai nuo naujojo viruso nukentėjusi verslo rūšis. Būtent tos šalys, kuriose turizmo sektorius vaidina ypač didelį vaidmenį šalies ekonomikoje, turėtų susidurti su didesniais ekonominiais nuostoliais.

Dauguma valstybių ėmėsi aktyvių veiksmų smunkančiai ekonomikai gelbėti, suformuodamos finansinės paramos paketus. Ne išimtis ir Lietuva. 2020 m. kovo mėnesį vyriausybės pateiktas ekonomikos gelbėjimo planas numato 5 milijardų eurų sumą, kuri bus sukaupta tiek iš vidinių rezervų, tiek skolinantis, tiek iš Europos Sąjungos paramos. Tokio masto parama kelia susirūpinimą dėl didėjančios valstybės skolos bei išaugusio biudžeto deficito.

Pagrindinis šio straipsnio tikslas yra nustatyti ir įvertinti pandemijos sukeltą žalą pasaulio ekonomikai bei turizmo sektoriui ir palyginti su poveikiu Lietuvai.

Straipsnio objektas – COVID-19 pandemijos sukeltas bendras ekonomikos ir turizmo sektoriaus nuosmukis bei valstybių atsakas į jį.

Šio tyrimo uždaviniai: 1) nustatyti pandemijos sukeltų ekonominių nuostolių mastą pasauliniu mastu, įskaitant Lietuvos atvejį; 2) naudojantis naujausiais prieinamais duomenimis, atskleisti pandemijos poveikį pasaulinei turizmo ekonomikai; 3) įvertinti, kaip ekonominės pagalbos planai Europos Sąjungoje veikia fiskalinius šalių narių rodiklius, tarp jų ir Lietuvos.

Nors neabejojama, kad straipsnyje aptariamų sričių rodikliai keisis ateityje, vis dėlto reikšminga nustatyti pandemijos metu vykusias tendencijas ir prognozes, kurias vėliau bus galima lyginti su 2021 m. rodikliais. Kadangi ši pandemijos sukelta globali ekonominė krizė yra itin didelio masto

ir vadinama unikalia, yra prasminga išanalizuoti konkrečius sukeltus nuostolius jos eigos metu.

Straipsnyje naudojami statistinių duomenų rinkimo, analizės, lyginimo, taip pat dokumentų analizės metodai. Tyrimui daugiausia naudojami pasaulinių organizacijų duomenimis, jų ekspertinėmis analizėmis bei prognozėmis.

Pasaulio ekonomikos tendencijos iki ir per COVID-19 pandemiją

Didžiausios pasaulyje šalių ekonomikos pastaraisiais metais nors ir nežymiai, bet traukėsi. Euro zonos šalių BVP 2017–2019 m. stabiliai krito po 0,6–0,7 % kasmet. JAV 2018 m. buvo matomas 0,5 % augimas, tačiau 2019 m. – jau 0,6 % nuosmukis. Praktiškai visų pasaulio regionų ekonomikos pastaruosius trejus metus smuko.¹ COVID-19 virusas ryškiai pablogino situaciją.

Pandemijos metu įvesti žmonių mobilumo ribojimai ypač smogė nuo naftos eksporto

ir turizmo priklausančioms besivystančių šalių ekonomikoms. Jau 2019 m. naftos paklausa JAV nukrito žemiausiai per 25 metus (ir numušė investicijas į naftos sektorių), o pasauliniu mastu naftos kainos nukrito 10,9 %, tačiau dėl viruso paplitimo 2020 prognozuojamas jau beveik 50 % (pakoreguotomis prognozėmis 42 %) naftos kainos kritimas, kas neišvengiamai darys neigiamą įtaką visai pasaulio ekonomikai (1 lentelė).

Nedarbo rodiklis išsivysčiusių šalių ekonomikose ir Lietuvoje 2015–2019 m. buvo stabilus ir neaukštas. Dėl 2009 m. globalios krizės nedarbas euro zonos šalyse buvo pasiekęs piką 2012 m. (Lietuvoje 2010 m.) ir nuo to laiko iki 2019 m. stabiliai mažėjo. Kaip matome iš pateikiamų BVP ir nedarbo rodiklių, Lietuvos atvejis Euro zonos šalių atžvilgiu atrodo gerai. Lietuvos BVP 2019 m. (paskutiniiais patvirtintais duomenimis) augo daugiau nei tris kartus labiau nei kitų Euro zonos valstybių. Prognozuojamas BVP kritimas pandemijos metu 2020 m. Lietuvoje net penkis kartus mažesnis. Nedarbo lygis Lietuvoje kelis metus iki pandemijos buvo 1,5–2 % žemesnis nei Euro zonoje, pandemijos įtaka to neturėtų pakeisti ir ateinančius 2020–2021 metus (2 lentelė).

1 lentelė. Pasaulio šalių realiojo BVP augimas proc.

	2017	2018	2019	2020p1	2021p1	2020p2	2021p2
Pasaulis	3,3	3,0	2,4	-5,2	4,2	-7,7	1,6
JAV	2,4	2,9	2,3	-6,1	4,0	-7,9	2,3
Euro zona	2,5	1,9	1,2	-9,1	4,5	-10,1	3,2
Euro zona²				-7,7	6,3	-8,7	6,1
Japonija	2,2	0,3	0,7	-6,1	2,5	-6,8	1,9
Kinija	6,8	6,6	6,1	1,0	6,9	-4,9	1,1
Rusija	1,8	2,5	1,3	-6,0	2,7	-7,6	0,9
Lenkija	4,9	5,3	4,1	-4,2	2,8	-7,8	-0,5
Lietuva	4,2	3,6	3,9	-1,8	4,1	-7,1	6,7

p1: prognozė metų pradžioje; p2: pakoreguota prognozė metų viduryje.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Pasaulio Banko (World Bank, psl.40) ir Tarptautinio valiutos fondo duomenis (International Monetary Fund)

¹ Pasaulio Bankas pasaulio ekonomiką skirsto į tokius regionus / kategorijas: Pažangios ekonomikos (JAV, Euro zona, Japonija), Rytų Azijos ir Ramiojo vandenyno regionas, Europa ir Centrinė Azija, Lotynų Amerika ir Karibų regionas, Vidurio Rytų ir Šiaurės Afrikos regionas, Pietų Azija, Sub-Sacharos regionas.

² Pagal spalio 15 d. Europos Komisijai pateikto valstybės biudžeto projektą 2021 metams (European Commission, b).

2 Lentelė. Nedarbo lygis proc.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Euro zonos šalys	10,9	10	9,1	8,2	7,6	8,9	9,1
Lietuva	9,1	7,9	7,1	6,1	6,3	8,2	7,5
Išsivysčiusios šalys	6,7	6,2	5,6	5,1	4,8	7,3	6,9

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Tarptautinio Valiutos Fondo duomenimis (International Monetary Fund)

Pabrėžtina, kad prognozuojami dydžiai yra labai nepastovūs ir kinta per metus priklausomai nuo viruso plitimo atsinaujinimo. Pavasario prognozės pablogino vasaros duomenys, o kai kurios spalio mėnesio prognozės yra palankesnės už vasaros. Pavyzdžiui, spalio mėnesį LR Finansų ministerija jau prognozuoja tiksliai -1,5 % BVP smukimą šiais 2020 metais ir 3,3 % augimą ateinančiais 2021 m.², t.y. praktiškai grįžta į Pasaulio banko pavasario prognozės lygį. Vis dėlto, Europos šalims pamažu grįžtant prie griežtesnių ribojimų (šio straipsnio atidavimo žurnalo redakcijai metu, spalio mėn. pabaigoje) ir susiduriant su anksčiau prognozuota antrąja viruso banga, tikėtina, kad lapkričio–gruodžio mėnesių duomenys vėl kiek pakoreguos ekonominius rodiklius neigiama linkme. Viena pagrindinių priežasčių, kodėl Lietuvos BVP pandemijos metais susitraukė palyginti labai nedaug yra ta, kad turizmo sektorius mūsų šalyje daro sąlyginai nedidelę įtaką ekonomikai. Šalys, kuriose ši įtaka yra didesnė, patyrė ženkliai didesnių ekonominių nuostolių.

Vertinant pasaulio ekonomikos požiūriu, dabartinės pandemijos ekonominiai nuostoliai yra beprecedenčiai.

Pasaulio Bankas skaičiuoja, kad nuo 1870 m. pasaulio ekonomika patyrė 14 globalių recesijų ir praktiškai kas dešimtmetį (išskyrus 1950–1970 m. periodą) pasikartodavo globali krizė. Tačiau dabartinė ekonominė recesija yra unikali dėl dviejų bruožų. Pirma, skirtingai nuo praityje buvusių krizių ją sukėlė išskirtinai vienas veiksnys – virusas. Ankstesniais krizių atvejais susipindavo kiti įvairūs veiksniai: pasaulinių karų ir politinių permainų (1989 m.) įtaka, finansinės krizės, monetarinės ir fiskalinės politikos pokyčiai, staigūs naftos kainų svyravimai, valstybių skolų krizės. Antras unikalumo bruožas yra tas, kad šio viruso sukeltos ekonominės krizės nuosmukis yra „greičiausias ir stačiausias“ per visą duomenų kaupimo istoriją, kuris atneš didžiausių nuostolių nuo Antrojo pasaulinio karo laikų (World Bank). Tačiau būtent dėl to, kad ekonominį nuosmukį sukelia vienas – viruso – veiksnys, tikėtina, ekonominis atsigavimas irgi bus sąlyginai greitas,

išnykus arba pasisekus suvaldyti šį veiksni. Kaip matome, jau kitais metais Euro zonoje prognozuojamas 3,2 % BVP augimas (Europos Komisija prognozuoja 6,1 %, tačiau greičiausiai šis skaičius bus koreguojamas metų pabaigoje), JAV – 2,3 %, bendrai pasaulio ekonomikos – 1.6 %.

Vis dėlto apibūdinti pandemijos poveikį ekonomikai ekspertai naudoja histerezės terminą. Manoma, kad egzistuoja „hyper-histerezės“ rizika, kai stebimas ne tik pastovus produkcijos lygio kritimas, bet ir potencialaus produkcijos augimo stabilus sulėtėjimas. Kitaip tariant, išorinio veiksnio (viruso) poveikis juntamas ne tik tiesioginiams nuostoliams dabarties momentu, bet ir ekonominio atsigavimo periodui, jau pasibaigus išorinio veiksnio galiai. Pasibaigus pandemijai ekonominis augimas bus lėtesnis nei buvo iki pandemijos, kadangi krizė suardys augimą pastaraisiais dešimtmečiais užtikrinančias struktūras, tarptautines tiekimo grandines, globalios prekybos ir finansų srautus, tarptautinį bendradarbiavimą (World Bank, psl.159).

Naujausiais Ekonominio bendradarbiavimo irplėtros organizacijos (OECD) duomenimis, iš antro 2020 m. ketvirčio matomas rekordinis ekonomikos nuosmukis G20 valstybių grupėje – 11,8 %. Palyginimui, 2009 m. finansų krizės įkarštyje kritimas buvo 1,6 %.

Ką tik minėtas pandemijos unikalumo veiksnys akivaizdžiausiai matomas dviejų Azijos valstybių – ekonomikos milžinių atvejuose. Virusas kilo Kinijoje ir ši šalis pirmiausiai patyrė ekonominių nuostolių, nes anksčiausiai įvedė griežtus ribojimus³, tačiau suvaldžiusi viruso plitimą ji pirmoji pradėjo demonstruoti ekonominio atsigavimo požymius – Kinijos ekonomika antrą 2020 m. ketvirtį augo net 11,5 %. Indija, virusui jau plintant pasaulyje, pakankamai ilgai laikėsi nuošalyje, susirgimų skaičius buvo mažas (dar 2020 m. birželio 1 d. fiksuoti tik 8392 užsikrėtimo atvejai per dieną, kai pikas buvo pasiektas tik rugsėjo viduryje (97 tūkst. atvejų) ir šiuo metu, spalio mėn., šalis jau vežasi pirmoje vietoje esančią JAV ir iš viso turi beveik 7,5 milijono viruso

³ Galbūt nepakankamai anksti ir apskritai tai nereiškia, kad Kinijos veiksmai suvaldant epidemiją yra nekritikuotini, tačiau bet koku atveju tai buvo pirmoji valstybė susidūrusi su virusu ir todėl pirmoji patyrusi nuostolius.

atvejų) (World Health Organization, 2020). Antrą ketvirtį Indijos ekonomika smuko net 25,2 %. Kitos didelės ekonomikos taip pat patyrė didžiulį ūkio susitraukimą (3 lentelė).

3 lentelė. G20 šalių BVP augimas proc. II ketvirtis, 2020 m.

Šalis	BVP proc. II ketvirtis, 2020 m.
Kinija	11,5
Indija	-25,2
Jungtinė Karalystė	-20,4
Meksika	-17,1
Pietų Afrikos Respublika	-16,4
Prancūzija	-13,8
Italija	-12,8
Kanada	-11,5
Turkija	-11,0
Brazilija	-9,7
Vokietija	-9,7
JAV	-9,1
Japonija	-7,9
Australija	-7,0
Indonezija	-6,9
Pietų Korėja	-3,2
Rusija	-3,2
G20	-11,8

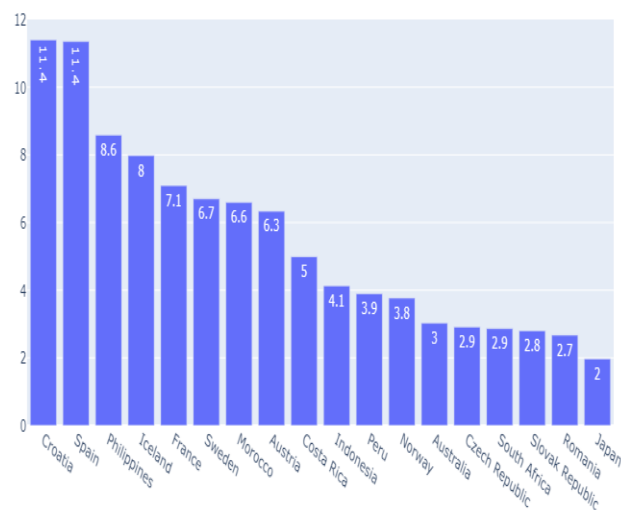
Šaltinis: EPBO duomenys (OECD, a)

Pasaulio turizmo ekonomika iki ir per COVID-19 viruso pandemiją

Pandemijos metu pasaulinei ekonomikai patiriant didžiulį istorinį nuosmukį, natūralu tikėtis neigiamų tendencijų ir turizmo sektoriuje. Kadangi pandemija pirmiausia smogė žmonių mobilumui, turizmo ekonomika turėjo būti pirmoji, pajutusi nuostolius.

Pagal Pasaulio Kelionių ir Turizmo Tarybos⁴ skaičiavimus turizmo ekonomika sukuria 10,3 % viso globalaus BVP (World Travel and Tourism Council). Turizmo sektoriaus ekonomika skirtingose šalyse turi skirtingą poveikį visuminiam šalies ūkiui. Tokiose tradiciškai turizmo srityje labai stipriose šalyse kaip Ispanija, Italija, Kroatija, turizmo ekonomika sukuria 13–16 % viso šalies BVP (2019 m.). EPBO šalių vidurkis yra 4.4 % (OECD, c) (1 pav.)

⁴ World Travel&Tourism Council (WTTC) – 1990 metais įsteigta ir Londone reziduojanti nevyriausybinė organizacija, analizuojanti turizmo ekonomikos pasaulines tendencijas. Kasmet leidžia Kelionių ir Turizmo Konkurencingumo Indeksą, kuris matuoja įvairius šalies turizmo ekonomikos rodiklius, lemiančius šalies vystymąsi ir konkurencingumą. Lietuva naujausiam 2019 m. indekse užima 59 vietą iš 140 šalių.

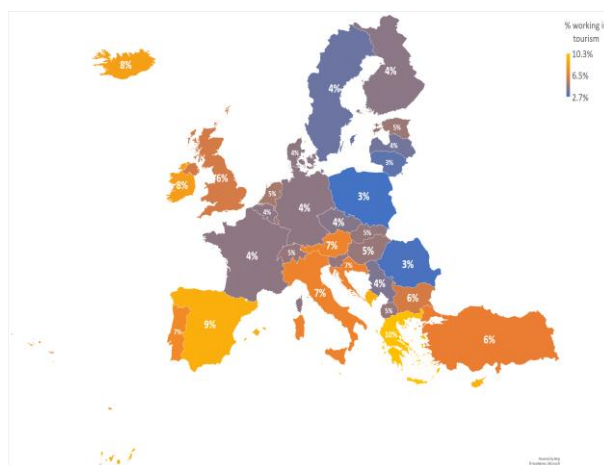

1 pav. Turizmo sukuriama BVP dalis procentais

Šaltinis: Europos duomenų portalas (European Data Portal, 2020)

Žurnalo Forbes duomenimis, 2019 m. turizmo vertė šalių BVP: Ispanija 14,3 %, Italija 13,0 %, Kinija, 11,3 %, Vokietija 9,1 %, Jungtinė Karalystė 9,0 % Jungtinės Valstijos 9,0 %, Prancūzija 8,5 %, Iranas 6,8 % (Forbes, 2020).

Jau minėta Pasaulio Kelionių ir Turizmo Taryba skaičiuoja, kad turizmas pasauliniu mastu sukuria apie 330 milijonų darbo vietų, kas sudaro dešimtadalį visų darbo vietų (2 pav.) Europos Sąjungos statistika yra panaši, turizmo sektoriuje įdarbinta 9,5 % žmonių, o visame paslaugų sektoriuje (atmetus finansų sritį) – net 21,7 % ir tai sukuria 5,8 % pridėtinės vertės nuo BVP (Eurostat a). EBPO šalių vidurkis – 6,9 % (OECD, c). Europos duomenų portalas remdamasis Eurostato duomenimis sukūrė tokį žemėlapią:

2 pav. Dirbančiųjų dalis turizmo sektoriuje proc. nuo visų dirbančiųjų

Šaltinis: Europos duomenų portalas (European Data Portal, 2020)

Kaip matome, Lietuva yra tų šalių grupėje, kuriose dirbančiųjų dalis turizmo sektoriuje yra mažiausia, kas rodo šalies turizmo darbo rinkos potencialo rezervą. Tačiau būtent šalys, kuriose turizmo sektorius užima didelę dalį bendroje ekonomikoje, dabar turėtų patirti didžiausius nuostolius pandemijos metu. Graikija, Ispanija, Islandija, Italija, Portugalija, Kroatija turėtų ypač susidurti su darbo rinkos susitraukimu, kadangi jose 7–10 % darbo jėgos dirba turizmo sektoriuje.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje turizmo pridėtinė vertė, produkcija, jų dalis BVP ir darbuotojų skaičius turi tokį svorį bendruose šalies rodikliuose (4 lentelė).

4. lentelė. Lietuvos turizmo sektoriaus ekonominiai rodikliai

	Turizmo sektorius, iš viso	Dalis, palyginti su bendrais šalies rodikliais, proc.		
		2016	2017	2018
Produkcija (vartojimas), mln. EUR	2 375,8	3,1	3,0	2,9
Tarpinis vartojimas, mln. EUR	1 195,0	3,1	3,0	3,0
Pridėtinė vertė, mln. EUR	1 180,8	3,0	3,0	2,9
Darbuotojų skaičius ¹ , tūkst.	48,3	4,8	4,9	4,8

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2019.

Kaip matome, Lietuvos turizmo sektoriaus ekonominė įtaka tiek BVP, tiek užimtumo (darbo jėgos) atžvilgiu sąlyginai nėra didelė. Turizmo dalis BVP sudaro apie 3 %, o turizmo sektoriuje dirbančių darbuotojų dalis – apie 4,8 % nuo darbo

5 lentelė. COVID-19 pandemijos sukeltų turizmo nuostolių palyginimas su kitomis globaliomis krizėmis

	SARS (2003)	Globali ekonomikos krizė (2009)	COVID-19 1 scenarijus	COVID-19 2 scenarijus	COVID-19 3 scenarijus
Mažesnis atvykusių turistų skaičius mln. (proc.) nei ankstesniais metais	-3 mln. (-0,4 %)	-37 mln. (-4 %)	-850 mln. (-58 %)	-1020 mln. (-70 %)	-1140 mln. (-78 %)
Turistų išlaidos mlrd. – nuostolis lyginant su ankstesniais metais	+50 mlrd. (-1,4 %)	-88 mlrd. (-5,4 %)	-910 mlrd. (-62 %)	-1080 mlrd. (-73 %)	-1170 mlrd. (-79 %)

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Pasaulio turizmo organizacijos duomenimis (World Tourism Organization, 2020)

Šie skaičiai rodo didžiulius nuostolius turizmo sektoriui, o per jį ir bendrai ekonomikai. Praktiškai kas trečia darbo vieta turizmo ekonomikoje

jėgos. Turint omeny EPBO prognozę, kad pasaulio turizmo ekonomika 2020 metais dėl pandemijos susitrauks 60 %, tai grynai formaliai pritaikant tokią nuostolių proporciją tikėtina, kad Lietuvos turizmo neigiamas poveikis šalies BVP sudarys maždaug 1 %.

Kaip pandemija paveikė pasaulinius turistų srautus ir atitinkamai turizmo ekonominę vertę?

EPBO ekspertų vertinimu per 9 pastaruosius metus tarptautinių turistų skaičius išaugo nuo 0,95 milijardo 2010 m. iki 1,46 milijardo 2019 m. Buvo tikėtasi, kad 2030 m. šis skaičius viršys 1,8 milijardo, kas sukurs 11,5 % pasaulio BVP (iki pandemijos – 10,4 %) (OECD, b).

Pandemijos efektas buvo toks, kad jau balandžio 20 d. 100 % kelionių vietų (šalių) buvo įvedusios judėjimo apribojimus. Beveik pusė jų (45 %) visiškai arba dalinai uždarė savo sienas turistams. 30 % šalių visiškai arba dalinai atšaukė tarptautinius skrydžius, 18 % valstybių uždarė sienas diferencijuotai – keleiviams iš tam tikrų (viruso labiausiai pažeistų) šalių (World tourism organization, 2020).

Pagal pasaulio regionus turistų skaičius labiausiai sumažėjo Azijos ir Ramiojo vandenyno regione (-35 %), Europoje (-19 %), abiejose Amerikose (-15 %), Afrikoje (-12 %) ir Vidurio Rytuose (-11 %).

2020 m. sausio–kovo mėnesiais tarptautinio turizmo kelionių sumažėjo 67 milijonais, turizmo eksporto nuostolis – 80 milijardų dolerių.

PTO skaičiavimu, 2020 metais prognozuojama nuo 850 mln. Iki 1.1 milijardo tarptautinių turistų atvykimų sumažėjimas. Pajamos iš turizmo eksporto kris 910–1200 milijardo dolerių, nuo 100 iki 120 milijonų darbo vietų atsidurs rizikos zonoje (5 lentelė).

atsiduria nedarbo rizikoje. Pagal EBPO duomenis, 2020 m. dėl pandemijos pasaulio turizmo ekonomika susitrauks 60 %. Lyginant su bendrais

ekonominiams nuostoliams (BVP) tai yra ženkliai, apie šešis kartus (lyginant G20 valstybių grupėje, žr. duomenis aukščiau straipsnyje) daugiau, kas rodo, jog turizmo sektorius nuo pandemijos nukentė labiausiai iš visų ekonomikos sričių.

Atsigavimas priklausys ne tik nuo pandemijos trukmės, tačiau ir nuo pasikeitusios turistų elgsenos, kuri gali turėti ilgalaikių pasekmių. Be to, skirtingos šalys gali susidurti su viruso paūmėjimais skirtingu metu, kas irgi lems turizmo eksporto netolygumus. Vertinant turizmo ekonomikos atsigavimą, greičiausiai dar labiau išaugs vidinio turizmo reikšmė, kuri ir taip buvo nemenka. 2019 m. šis turizmo sektorius generavo 71,3 % visų išlaidų (OECD, b). Manoma, kad tarptautinis turizmas pirmiausia pradės atsigaivinti Europos Sąjungoje.

Ekonominės pagalbos priemonės pandemijos metu

Susidūrusios su pandemija ir ekonomikos nuosmukiu Europos Sąjungos šalys ėmėsi priemonių gelbėti savo ūkį. Stabilumo ir Augimo Pakte numatyti fiskalinės politikos apribojimai buvo suspenduoti. Kaip pasakė Europos Komisijos Prezidentė Ursula von der Leyden, „šiandien mes siūlome maksimalų lankstumą dėl mūsų taisyklių“ (European Commission, c). Tai reiškia, kad žymusis viešųjų finansų tvarumą saugojantis 3 % draudimas⁵ yra atšaukiamas pandemijos metu. Šalims buvo atvertos galimybės skolintis lėšas ir didinti biudžeto deficitą, gelbėjant savo ekonomikas ir žmonių darbo vietas. Praktiškai visos šalys vienaip ar kitaip ėmėsi aktyvios fiskalinės paramos, kuri daugiausia buvo vystoma trimis kryptimis: greitu fiskaliniu impulsu, (mokėjimų) atidėjimu ir kitomis likvidumo nuostatomis ir garantijomis. Ekonominės pagalbos esminis dalykas yra padėti įmonėms išlaikyti darbo vietas ir taip užtikrinti veiklos tęstinumą.

Greitos fiskalinės priemonės apėmė papildomas vyriausybės išlaidas medicinos priemonėms, darbo vietų apsaugai, subsidijas smulkiam ir vidutiniam verslui, viešąsias investicijas (į sveikatos sistemą); taip pat tam tikrų mokesčių atšaukimą. Šios išlaidos valstybės biudžetui nebus kompensuojamos ateityje. Atidėjimai reiškia, kad buvo suspenduoti kai kurių mokesčių ir socialinio draudimo įnašai, tačiau

⁵ Kaip nurodo Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija, „korekcinė Stabilumo ir augimo pakto dalis yra susijusi su paviršinio deficito procedūra. Ji pradama taikyti, kai deficito paviršius yra didesnis už ES Sutartyje įtvirtintą 3 % BVP ribą. Jei nusprendžiama, kad pagal Sutarties apibrėžtį deficitas yra paviršinis, Taryba paskelbia rekomendacijas atitinkamoms valstybėms narėms, ragindama jas koreguoti paviršinį deficitą, ir nustato laikotarpį, per kurį tai turi būti atlikta. Jei šalis nesilaiko rekomendacijų, imamasi tolesnių procedūros veiksmų, įskaitant galimas sankcijas euro zonos valstybėms narėms“ (LR Finansų ministerija, a).

pareiga juos sumokėti ateityje išlieka, tad valstybės biudžetas iš esmės nenukentės. Kitos likvidumą gerinančios nuostatos ir garantijos apima eksporto garantijas, pagalbą įmonių likvidumui, kreditavimą per nacionalinius vystymosi bankus (6 lentelė).

6. lentelė. Europos Sąjungos šalių pagalba verslui (valstybės biudžeto išlaidos) pandemijos nuostoliams suvaldyti, dalis nuo BVP procentais, 2020 m. rugsėjo 3 d. duomenimis

	Greitas fiskalinis impulsas	Atidėjimai	Kitos likvidumo garantijos
Belgija	1,4	4.8	21.9
Danija	5.5	7.2	4.1
Prancūzija	4.7	8.7	14.2
Vokietija	8.3	7.3	24.3
Graikija	3.1	1.1	2.1
Vengrija	0.4	8.3	0.0
Italija	3.4	13.2	32.1
Nyderlandai	3.7	7.9	3.4
Portugalija	2.5	11.1	5.5
Ispanija	3.7	0.8	9.2
Jungtinė Karalystė	8.0	2.3	15.4
Jungtinės Valstijos	9.1	2.6	2.6

Šaltinis: Bruegel tyrimo instituto duomenys (Bruegel datasets, 2020)⁶

Pagal 2020 m. kovo 16 d. LR Finansų ministerijos parengtą priemonių planą, oficialiai jis vadinasi „EKONOMIKOS SKATINIMO IR KORONAVIRUSO (COVID-19) SUKELTŲ PASEKMIŲ MAŽINIMO PRIEMONIŲ PLANAS“, įvardijami 5 tikslai ir 29 priemonės. Nurodyti tikslai iš esmės atitinka ekspertų aukščiau išskirtas ekonominės pagalbos kryptis:

1. Užtikrinti reikiamus resursus efektyviai sveikatos ir visuomenės apsaugos sistemų veiklai (500 mln.);
2. Padėti išsaugoti darbo vietas ir gyventojų pajamas (500 mln.);
3. Padėti verslui išsaugoti likvidumą (500 mln.);
4. Skatinti ekonomiką (1 mlrd.);
5. Užtikrinti valstybės išdo likvidumą (numato leidimą Vyriausybei skolintis 5 mlrd. eurų) (LR Finansų ministerija, b).

⁶ Lyginama su 2019 m. BVP. Vyriausybės pagalbos paketų duomenys yra iš 2020 m. Balandžio–rugsėjo mėnesių, išskyrus Vengriją (kovo 25d.). Lietuvos vyriausybė priemonių planą dėl pandemijos pasekmių pateikė rugsėjo 16 d., o Seimui pristatė balandžio 21 d.

Kaip matome, Lietuvos vyriausybės numatytas ekonomikos gelbėjimo planas, nepaisant didelės sumos, yra kuklus lyginant su kitomis ES šalimis. Jis sudaro apie 10,5 proc. nuo BVP (2019 m. Lietuvos BVP buvo 48,4 mlrd. eurų). Ekonomikos gelbėjimo suma, kaip santykinis dydis nuo šalies BVP, yra viena mažiausių Europos Sąjungoje ir lenkia tik Vengriją (8,7 %) bei Graikiją (6,3 %, tačiau šios šalies fiskalinė situacija yra specifinė dėl prisiimtų griežtų išipareigojimų tarptautiniams kreditoriams po 2009 m. šalies finansų krizės). Lietuvos ekonomikos gelbėjimo planas savo suma gerokai atsilieka nuo Belgijos, Prancūzijos, Vokietijos, Italijos, Portugalijos, Jungtinės Karalystės. Tiesa, reikia įvertinti ir tai, kad Lietuvos ekonomika, kaip jau buvo teigta šiame straipsnyje, nuo pandemijos nukentėjo žymiai mažiau nei kitos ES valstybės, todėl ir siūlomos pagalbos suma turėtų būti mažesnė.

Europos Komisija gegužės 26 d. pateikė Europos ekonomikos gaivinimo planą, kurį kartu su 2021–2027 m. Europos Sąjungos biudžetu patvirtino Europos Vadovų Taryba (European Commission, d). Pagal ES teisėkūros procedūras, šios finansinės priemonės dar turės būti derinamos ir patvirtintos tarp Europos Parlamento ir Vadovų Tarybos rugsėjo–gruodžio mėnesiais, o nuo 2021 m. sausio mėn. pradėtos įgyvendinti. Europos ekonomikos gaivinimo planas apims 750 milijardų eurų sumą, o 2021–2027 m. biudžeto numatoma suma yra 1074,3 mlrd. €. Svarbu pabrėžti, kad Europos ekonomikos gaivinimo plano, vadinamo „NextGenerationEU“, 750 mlrd. € lėšos bus pritrauktos Europos Komisijai skolinantis lėšas iš finansų rinkų. Jos bus perskolintos valstybėms arėms, vadinasi, skirtingai nuo 2021–2027 m. biudžeto lėšų, jas reikės grąžinti (tiesa, planuojama, kad dalis bus negrąžintinos lėšos).

Dar yra trečia paramos priemonė – „Apsaugos priemonės darbuotojams, įmonėms ir valstybėms narėms“, kurios vertė 540 mlrd. €. Pagal šią priemonę numatoma skirti:

- darbo vietoms ir darbuotojams 87,4 mlrd. (Lietuvai numatoma skirti 602 mln. €);
- suformuotas garantinis 25 mlrd. € fondas paskoloms įmonėms. Europos investicijų bankas, be to, mobilizuos iki 200 mlrd. € finansuoti įmones, daugiausia smulkaus ir vidutinio dydžio.
- 240 mlrd. € vertės valstybių narių kreditavimo linija; pagal ją bus skolinama visoms euro zonos šalims su sąlyga, kad suma neviršys 2 % šalies BVP.

Iš viso skaičiuojama, kad pagalba Europos ekonomikai nuo COVID-19 pandemijos sieks 2 364,3 mlrd. € (Europos Vadovų Taryba).

Bendra Lietuvos gaunama suma iš šių finansinių priemonių yra 14,5 mlrd. Eurų, ir tai yra 1,7 mlrd. eurų daugiau nei ankstesniu 2014–2020 m. Periodu. Iš Atsigavimo plano Lietuva gali tikėtis apie 2,5 mlrd. € negrąžintinių subsidijų ir galimybę dar papildomai skolintis 2–3 mlrd. €. Taip pat numatytos ir kitos Lietuvai aktualios ES finansinės paramos sritys.

Kalbant apie finansines injekcijas gelbėjant ekonomiką, visuomet iškyla biudžeto deficito ir valstybės skolos didėjimo klausimas. Įsisuka ydingas ratas: didėja išlaidos ekonomikos gelbėjimui, auga skola ir taip pat krizės metu mažėja BVP, taip susidaro dvigubas smūgis. Tiesa, tikimasi, kad virusas bus suvaldytas ir 2021 m. numatomas ekonomikos augimas visoms ES šalims.

Dėl finansinių priemonių pandemijos įtakos ekonomikai sumažinti bei papildomų finansinių srautų įliejimo į Lietuvos ekonomiką (įskaitant ir skolintas lėšas) augs tiek Lietuvos valstybės biudžeto deficitas (2020 m. – 1,248 mlrd., 2021 m. – net 4,105 mlrd.), tiek valstybės skola (2020 m. iki 47,7 %, 2021 m. – 50,2 % nuo BVP) (European Commission, b). Lentelėje pateikti duomenys iš 2020 m II ketvirčio, kada pandemija labiausiai smogė ekonomikai. Kaip matome, tiek Lietuvos valstybės skola, tiek biudžeto deficitas yra ryškiai žemiau Europos Sąjungos vidurkių. Pagal LR Finansų ministerijos Europos Komisijai nusiųstą biudžeto projektą, 2021–2023 metais valstybės skola iš esmės neaugs ir sudarys 50,2 % nuo BVP, o planuojamas 2021 m. valstybės biudžeto deficitas sieks 5 % (7 lentelė).

7 lentelė. Valstybės skola, biudžeto deficitas ir BVP 2020 m. II ketvirtis

	Valstybės skola nuo BVP proc. 2020 m. II ketvirtis	Biudžeto deficitas proc. nuo BVP II ketvirtis	BVP augimas proc. II ketvirtis
Graikija	187,4	-	-14,0
Italija	149,4	-	-12,8
Portugalija	126,1	-9,2	-13,9
Belgija	115,3	-14,2	-12,1
Prancūzija	114,1	-11,6	-13,8
Kipras	113,2	-	-11,6
Ispanija	110,1	-	-18,5
Euro zona	95,1	-11,6	-11,8
Europos Sąjunga	87,8	-11,4	-11,4
Kroatija	85,3	-	-14,9
Austrija	82,6	-17,3	-10,4

	Valstybės skola nuo BVP proc. 2020 m. II ketvirtis	Biudžeto deficitas proc. nuo BVP II ketvirtis	BVP augimas proc. II ketvirtis
Slovėnija	78,2	-15,8	-9,6
Vengrija	70,3	-9,0	-14,5
Suomija	68,7	-7,8	-4,5
Vokietija	67,4	-9,2	-9,7
Airija	62,7	-	-6,1
Slovakija	60,2	-8,3	-8,3
Lenkija	55,1	-19,8	-8,9
Latvija	42,9	-5,9	-6,5
Danija	41,4	-3,5	-6,9
Lietuva	41,4	-7,0	-5,5
Rumunija	41,1	-11,1	-12,3
Čekija	39,9	-6,3	-8,7
Švedija	37,1	-7,5	-8,3
Liuksemburgas	23,8	-8,3	-
Bulgarija	21,3	-5,7	-10,0
Estija	18,5	-8,7	-5,6
Jungtinė Karalystė	96,6	-25,9	-20,4
Jungtinės Valstijos			-9,1

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Eurostat duomenis (Eurosat, b, c ir d)

Lietuva patenka į tų šalių grupę, kuri turi mažiausią valstybės skolos nuo BVP lygį ir biudžeto deficitą; pagal šiuos rodiklius Lietuvą lenkia tik kelios valstybės.

Spalio 20 d. Lietuvos finansų ministras Vilius Šapoka pristatė Seime valstybės biudžeto projektą 2021 metams. Lietuvoje jau pasigirdo nuogastavimų ir netgi apokaliptinių vertinimų dėl didėjančio biudžeto deficito ir valstybės skolos. Dalis nuogastavimų, ypač dėl lėšų panaudojimo tikslingumo į ekonominę proveržį, yra teisingi, visgi palyginamoji analizė su kitomis ES šalimis leidžia teigti, kad vertinimai apie katastrofą yra gerokai sutirštinti. Kaip matėme iš lentelės apie ES šalių pagalbos ekonomikai planus, Lietuvos skiriamos lėšos nuo BVP (kurios bus skolintos ir didins skolą bei deficitą) irgi yra vienos mažiausių ES. Ir nors Lietuva nuo pandemijos krizės nukentėjo labai mažai lyginant su kitomis ES šalimis ir tarsi nebūtų didelio reikalo imtis per didelio išlaidavimo, valstybė skolos ir biudžeto deficito lygis nėra didelės rizikos zonoje. Lyginant su kitomis euro zonos šalimis, Europos Komisija lapkričio 18 d. duomenimis prognozuoja tokius valstybės biudžeto deficito dydžius 2020 m. (skliausteliuose 2021 m.):

Lietuva – 8,4 % (6,0 %), Slovakija – 9,7% (7,9 %), Estija – 5,9 % (5,9 %), Prancūzija – 10,5 % (8,3 %), Slovėnija – 8,7 % (6,4 %), Austrija – 9,6 % (6,4 %), Nyderlandai – 7,2 % (5,7 %), Suomija – 7,6 % (4,8 %), Vokietija – 6 % (4,3 %) (European Commission, e). Kaip matome, Lietuva neišsiskiria iš kitų šalių neigiama prasme.

Išvados

1. Pandemijos ekonominiai nuostoliai yra beprecedenčiai: ekonomikos nuosmukis yra „greičiausias ir stačiausias“ visoje žinomoje istorijoje ir atneš didžiausių nuotolių nuo Antrojo pasaulinio karo laikų. Prognozuojama, kad pasaulio ekonomika 2020 m. smuks 5–8 %, Euro zonos šalyse apie 8–10 %, Lietuvoje laukiama 1,5–7,1 % BVP susitraukimo. 2020 m. antras ketvirtis buvo kritinis: Europos Sąjungos ekonomika smuko 11,8 %, (Euro zona 11,4 %). Lietuvos BVP ir nedarbo rodikliai pandemijos metu išliko vieni geriausių Europos Sąjungoje. Krizės piko metu (II ketvirtyje) BVP mažiausiai traukėsi Suomijoje – 4,5 %, Lietuvoje – 5,5 %, Estijoje – 5,6 %, Airijoje – 6,1 %.
2. Turizmo sektorius sukuria 10,3 % pasaulio BVP ir įdarbina apie 10 % nuo visų darbo vietų. Pandemijos piko metu 100 % turizmo tikslinių vietų (šalių) pritaikė judėjimo apribojimus. Pagal EBPO duomenis, 2020 m. dėl pandemijos pasaulio turizmo ekonomika susitrauks 60 %. Tai yra 6–7 kartus didesnis smukimas nei bendros ekonomikos (BVP), tad turizmo sektorius nuo pandemijos nukentėjo labiausiai iš visų ekonomikos sričių.
3. Turizmo sektorius turi nevienodą įtaką Europos šalių ekonomikai. Didžiausią vertę nuo BVP turizmo ekonomika sukuria tokiose valstybėse: Ispanija 14,3 %, Italija 13,0 %, Kroatija 11,4 %, Vokietija 9,1 %, Jungtinė Karalystė 9,0 %, Prancūzija 8,5 %, Islandija 8,0 %. Pagal darbuotojų skaičių, dirbančių turizmo sektoriuje: Graikija (10 %), Ispanija 9 %, Islandija ir Airija po 8 %, Italija, Portugalija ir Kroatija po 7 %, Turkija 6 %. Lietuvoje turizmo sektorius sudaro apie 3 % šalies BVP ir įdarbina 4,8 % darbuotojų. Tarp ekonomiškai labiausiai nukentėjusių Europos šalių patenka būtent tos šalys, kuriose turizmas turi didžiausią ekonominę svorį. Lietuvoje turizmo įtaka BVP ir darbo rinkai yra nedidelė, taip pat ekonomikos nuosmukis pandemijos metu buvo nedidelis.
4. Pagal Europos Sąjungos ekonomikos gaivinimo planą bei 2021–2027 biudžetą, pagalba nuo pandemijos nukentėjusioms šalių

ekonomikoms sieks 2 364,3 mlrd. €. Dalis Ekonomikos gaivinimo plano lėšų bus skolinamos, todėl tai turės fiskalinių pasekmių šalių narių biudžetų tvarumui: valstybė didins skolą ir biudžeto deficitą.

5. Lietuvos numatyta pagalbos ekonomikai 5 milijardų eurų suma (tai sudaro apie 10 % nuo BVP) yra viena mažiausių ES ir smarkiai atsilieka nuo Belgijos, Prancūzijos, Vokietijos, Italijos, Portugalijos, Jungtinės Karalystės,

kuriose pagalba apima 27–48 % nuo BVP. Pagal valstybės skolos (41,4 %) ir biudžeto deficito (7,0 %) rodiklius pandemijos metu Lietuva priklauso taupiausioms šalims. Pagal ateinančių 2021 metų biudžetą, valstybės skola bus 50,2 %, o biudžeto deficitas – 5,5 %. Skolinimosi mastai, valstybės skolos ir biudžeto deficito dydžiai išlieka vieni mažiausių ES.

Literatūra

1. Bruegel datasets. *The fiscal response to the economic fallout from the coronavirus* [žiūrėta 2020.10.20]. Prieiga per internetą: <https://wbruegel.org/publications/datasets/covid-national-dataset/>.
2. European Commission (a). *European Economic Forecast. Summer 2020 (Interim), Institutional Paper 132/ July 2020* [žiūrėta 2020.10.25]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip132_en.pdf.
3. European Commission (b). *2021m. Lietuvos biudžeto projektas*. [žiūrėta 2020.10.25]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/2021_dbp_lt_lt_0.pdf
4. European Commission (c). *Coronavirus: Commission proposes to activate fiscal framework's general escape clause to respond to pandemic* [žiūrėta 2020.10.25]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_499
5. European Commission (d). *Reagavimas į korona virusą* [žiūrėta 2020.10.25]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response_lt
6. European Commission (e). *Draft budgetary plans 2021* [žiūrėta 2020.11.22]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/stability-and-growth-pact/annual-draft-budgetary-plans-dbps-euro-area-countries/draft-budgetary-plans-2021_en
7. European Data Portal. *The Impact of COVID-19 on the International Tourism Industry* [žiūrėta 2020.10.25]. Prieiga per internetą: <https://www.europeandataportal.eu/en/impact-studies/covid-19/impact-covid-19-international-tourism-industry>
8. Europos Vadovų Taryba, Europos Sąjungos Taryba. *COVID-19: ES atsakas į neigiamus ekonominius padarinius* [žiūrėta 2020.10.25]. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/coronavirus/covid-19-economy/>
9. Eurostat (a). [2020, January] *Tourism statistics* [žiūrėta 2020.10.25]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_statistics
10. Eurostat (b). [157/2020 - 22 October 2020] [žiūrėta 2020.10.25]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11442886/2-22102020-BP-EN.pdf/a21ffbf8-09c9-b520-8fa9-6e804146bf0f>
11. Eurostat (c). [158/2020 - 22 October 2020] [žiūrėta 2020.10.25]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11442902/2-22102020-CP-EN.pdf/b7af0afd-d898-c815-9e16-ffc332d66350>
12. Eurostat (d). [133/2020 - 8 September 2020] [žiūrėta 2020.10.25]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10545471/2-08092020-AP-EN.pdf/43764613-3547-2e40-7a24-d20c30a20f64>
13. Forbes, 2020, May 5. *COVID-19's Impact On Tourism: Which Countries Are The Most Vulnerable? [Infographic]* [žiūrėta 2020.10.12]. Prieiga per internetą: <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2020/05/05/covid-19s-impact-on-tourism-which-countries-are-the-most-vulnerable-infographic/#2c0a15ff1906>
14. International Monetary Fund. *Real GDP Growth* [žiūrėta 2020.10.15]. Prieiga per internetą: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD
15. Lietuvos statistikos departamentas. [2019]. *Turizmo sektoriaus pridėtinė vertė* [žiūrėta 2020.10.15]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=7018672>
16. LR Finansų ministerija (a). *Stabilumo ir augimo paktas* [žiūrėta 2020.10.15]. Prieiga per internetą: <https://finmin.lrv.lt/lt/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/koordinavimas-su-es/stabilumo-ir-augimo-paktas>
17. LR Finansų ministerija (b). *Ekonomikos skatinimo ir koronaviruso (covid-19) sukeltų pasekmių mažinimo priemonių planas* [žiūrėta 2020.10.15]. Prieiga per internetą: <https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Priemoni%C5%B3%20planas%20d%C4%97%20COVID-19.pdf>
18. LR Finansų Ministerija (c). *2021 metų Lietuvos biudžeto projektas. 2020m. spalio 15d.* [žiūrėta 2020.10.25]. Prieiga per internetą:

- https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/2021_dbp_lt_lt_0.pdf
19. (OECD) Organisation for Economic Co-operation and Development (a). *Unprecedented falls in GDP in most G20 economies in second quarter of 2020* [žiūrėta 2020.10.10]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/sdd/na/g20-gdp-growth-Q2-2020.pdf>
 20. (OECD) Organisation for Economic Co-operation and Development (b). *Unprecedented falls in GDP in most G20 economies in second quarter of 2020* [žiūrėta 2020.10.10]. Prieiga per internetą: http://www.oecd.org/cfe/tourism/Safe-and-seamless-travel-and-improved-traveller-experience-OECDReport-for-the-G20-TWG_merged.pdf
 21. (OECD) Organisation for Economic Co-operation and Development (c). *Unprecedented falls in GDP in most G20 economies in second quarter of 2020* [žiūrėta 2020.10.10]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19-6466aa20/>
 22. World Bank. *Global Economic Prospects, June 2020* [žiūrėta 2020.10.11]. Prieiga per internetą: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
 23. World Health Organization, *WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard* [žiūrėta 2020.10.11]. Prieiga per internetą: https://covid19.who.int/?gclid=EAIaIQobChMIIm_7YS77AIVkakYCh026QZREAAAYASAAEgIp6_D_BwE
 24. World Tourism Organization. *UNWTO World Tourism Barometer May 2020 Special focus on the Impact of COVID-19 (Summary) Industry* [žiūrėta 2020.10.11]. Prieiga per internetą: <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-05/Barometer%20-%20May%202020%20-%20Short.pdf>
 25. World Travel and Tourism Council. [žiūrėta 2020.10.11]. Prieiga per internetą: <https://wtcc.org/>

TRENDS IN GLOBAL ECONOMICS AND TOURISM DURING COVID-19 PANDEMIC

Summary

When the COVID-19 virus caused a pandemic at the beginning of 2020, all countries felt the economic damage soon. It is essential to assess the extent of the global economic crisis.

The article uses, compares and analyses the latest data from the World Bank, the International Monetary Fund, the Organization for Economic Co-operation and Development, the World Tourism Organization, the European Commission and others, as well as their expert analysis to identify global economic and tourism trends during a pandemic. Particular attention is paid to global tourism trends, as the pandemic has forced countries to close borders and/or impose other restrictions on the movement of people, which has led to tourism being identified as the most affected economic sector during the crisis.

The global economic crisis caused by the COVID-19 pandemic is described as unique due to the “fastest and steepest” of the recession. The economies of developed countries are suffering more significant economic losses than the rest of the world, but their recovery/growth is also projected to be faster. The Lithuanian economy has been hit the least of the European Union countries since the pandemic.

The global tourism economy is expected to shrink by 60% in 2020, which is a 6-7 times larger decline than the general economic drop (GDP). The countries where the tourism sector has the most considerable economic impact in terms of the country's GDP (8-14%) and employment (7-10%) are among the countries with the highest total economic losses (13-20%). These are Spain, the United Kingdom, Croatia, Italy, Greece, Portugal, France, Germany. In Lithuania, the tourism sector has a significantly lower economic impact (3% of GDP, 4.8% of total workers) and this coincides with lower total financial losses (1.5-5.5% of GDP).

In the face of a severe and sharp economic contraction, the countries of the European Union have embarked on an urgent help for economic recovery. Safeguards on fiscal discipline (3% of GDP deficit and 60% of government debt to GDP) have been suspended; however, rescue plans will have an impact on the sustainability of public finances. Lithuania's economic aid plan (EUR 5 billion, which consists of about 10% of GDP), public debt (41.4% of GDP during the pandemic and 50.2% in 2021), the budget deficit (7.0% during the pandemic and 5.5% in 2021) provide indicators that remain among the lowest in the EU.

Keywords: COVID-19 pandemic, global economic crisis, tourism economy, Lithuanian economic crisis.

Informacija apie autorių

dr. Andrius Švarplys. Kauno kolegijos Turizmo ir laisvalaikio vadybos katedros lektorius. Mokslinių tyrimų kryptis: Europos Sąjungos ekonomika, turizmo ekonomika.

El.paštas: andrius.svarplys@go.kauko.lt